

เส้นทางสุขภาพ

ประจำปี 2569

ยุง : มากกว่าความรำคาญ ต้นตอของโรคภัย

ยุง แม้จะเป็นแมลงตัวจิ๋วแต่ส่งผลกระทบต่ออย่างมหาศาลต่อมนุษย์ ด้วยความสามารถในการแพร่หลายและเป็นพาหะนำโรคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ไข้มาลาเรีย , ไข้เลือดออก , ชิคุนกุนยา , ไข้สมองอักเสบ และอีกมากมาย ทุกปีมีผู้ป่วยด้วยโรคจากยุงนับร้อยล้านคนทั่วโลก และหลายล้านคนต้องเสียชีวิตจากโรคเหล่านี้ ยุงไม่ได้เป็นเพียงแค่แมลงที่กัดแล้วทำให้คัน แต่ยังเป็นภัยเงียบที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสังคมอย่างยิ่งใหญ่

ยุง พาหะนำโรคที่มีอันตรายถึงชีวิต ยุงเป็นหนึ่งใน vector หรือ “พาหะ” ที่มีบทบาทสำคัญในการแพร่เชื้อโรคจากสัตว์หรือมนุษย์ สู่มนุษย์ โดยเฉพาะเชื้อไวรัส พาราซิโต และแบคทีเรียต่าง ๆ ทุกปีมีผู้ติดเชื้อโรคที่ยุงเป็นพาหะนับ ร้อยล้านคน และมีผู้เสียชีวิต เกือบหนึ่งล้านคน ในจำนวนนี้รวมถึงโรคร้ายแรงเช่น มาลาเรีย (Malaria), ไข้เลือดออก (Dengue), ชิคุนกุนยา (Chikungunya), เยลโลว์ฟีเวอร์ (Yellow Fever), ไวรัสเวสต์ไนล์ (West Nile), และ ไข้สมองอักเสบ (Japanese Encephalitis)

ยุง *Aedes aegypti* และ *Aedes albopictus* มีความสำคัญมากในฐานะพาหะแพร่หลายโรคไข้เลือดออก ชิคุนกุนยา ชิคา และ เยลโลว์ฟีเวอร์ นอกจากนี้ ยุงยังแพร่โรคพยาธิ เช่น โรคเท้าช้าง (lymphatic filariasis) และ มาลาเรีย

ตัวอย่างเช่น

- ยุงลาย (*Aedes*) พาหะไข้เลือดออก ชิคุนกุนยา ชิคา
- ยุงก้นปล่อง (*Anopheles*) พาหะมาลาเรีย
- ยุง *Culex* พาหะไข้สมองอักเสบ บางชนิดของ West Nile เอ็นเซฟาไลติส
- ลักษณะการออกหากิน การวางไข่ และพฤติกรรมแตกต่างกันในแต่ละชนิด เช่น ยุงลายนิยมกัดในเวลากลางวัน ขณะที่ *Anopheles* ชอบกัดกลางคืน

ปัจจัยที่เพิ่มความรุนแรงของโรคจากยุง

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) อุณหภูมิที่สูงขึ้นและช่วงฤดูกลางที่ยาวนานขึ้นทำให้ยุง อาศัย ขยายพันธุ์ และแพร่โรคได้มากขึ้นผลจากภาวะโลกร้อนทำให้ยุงพาหะสามารถกระจายตัวไปยังพื้นที่ก่อนหน้านี้ไม่พบ เช่น ยุงเริ่มเข้ามาในยุโรปและสหรัฐอเมริกาเหนือมากขึ้น

2. การเดินทางและการโลกาภิวัตน์ (Globalization & Travel) ยุงและโรคจากยุงสามารถแพร่สู่พื้นที่ใหม่ผ่านการเดินทาง เช่น พบรายงาน chikungunya และ oropouche ในยุโรปจากผู้เดินทางกลับบ้าน

3. เมืองที่แออัดและน้ำขัง (Urbanization & Standing Water) สถานที่ที่ปราศจากการจัดการน้ำเสีย เช่น บ่อขัง แหล่งน้ำในเมือง เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สำหรับยุงอย่างดี เช่น ในอินเดีย พบว่าโรค vector-borne เพิ่มขึ้นหลังฤดูฝนมาเร็ว เช่น ปิฮาร์ในอินเดียที่มีโรค ไข้เลือดออกมากในช่วงสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงและน้ำท่วมขัง

โรคสำคัญที่นำโดยยุง

1. ไข้เลือดออก (Dengue Fever) เกิดจากไวรัสเดงกี (มี 4 สายพันธุ์) และมียุงลายเป็นพาหะ (*Aedes aegypti/albopictus*) อาการ: ไข้สูง ปวดเมื่อย คลื่นไส้ มีผื่น บางรายอาจมีภาวะเลือดออกหรือช็อก
2. มาลาเรีย (Malaria) เกิดจากพาราซิโต Plasmodium โดยยุง *Anopheles* เป็นพาหะ อาการมีไข้หนาวสั่น อ่อนเพลีย ชีต หากรุนแรงอาจถึงขั้นช็อกหรือเสียชีวิต
3. ชิคุนกุนยา (Chikungunya) ไวรัสส่งผ่านโดยยุงลาย อาการไข้สูง ปวดข้อฉับพลัน ในบางรายอาจปวดเป็นสัปดาห์ หรือเดือน
4. ไข้สมองอักเสบ (Encephalitis) ยุงบางชนิด เช่น *Culex* นำเชื้อไวรัส JE (Japanese Encephalitis) ผู้คนอาจมีอาการรุนแรง เช่น ชัก สับสน คิดไม่ชัด
5. เท้าช้าง (Lymphatic Filariasis) เกิดจากพยาธิตัวกลม *Wuchereria bancrofti* โดยยุงเป็นพาหะ ทำให้เกิดอาการบวมใหญ่ของอวัยวะ เช่น ขา , หน้า (elephantiasis)
6. โรคอื่น ๆ เช่น West Nile , Yellow Fever , Zika , Rift Valley Fever , และโรคจากไวรัสอื่น ๆ อีกมากมายที่สามารถติดต่อผ่านยุง

แนวทางป้องกันและควบคุมอย่างยั่งยืน

1. การป้องกันในระดับบุคคล ใช้ มุ้งกันยุง , Repellent , เสื้อผ้ามิดชิด ทา น้ำยาไล่ยุง , ติดตั้งมุ้งลวด
2. บริหารจัดการแหล่งน้ำ กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ เช่น น้ำขัง ถังเก็บน้ำไม่ปิด ฝาท่อ ร่วมมือชุมชนทำความสะอาดสม่ำเสมอ
3. การเฝ้าระวังและระบบการแจ้งเตือน ตรวจสอบสายพันธุ์ยุง การกระจายเชื้อ และติดตามอุบัติการณ์อย่างต่อเนื่องในระดับชุมชน และประเทศ การเสริมระบบสาธารณสุขและการเฝ้าระวังโรคจะเป็นหัวใจสำคัญในการควบคุมการระบาด